

I.Bölüm - BİLGİ KURAMI

1. Bilgi Kuramının Klasik Problemleri

İngilizce'de 'bilgi' sözcüğüyle eş anlamlı olan Yunanca *episteme*'den gelen 'epistemoloji' ya da İngilizce 'bilgi' sözcüğüyle eş anlamlı olan Yunanca *gnosis*'ten gelen 'gnoseoloji' olarak da adlandırılan **bilgi kuramı**, adından da anlaşıldığı gibi bilginin bilimidir. Ancak, "Bilgi nedir?" Bilgiyle hem bilişsel eylemleri hem de bilişsel sonuçları anlatmak istiyoruz. Bilişsel eylemler algı, anımsama, yargılama ve dahası akıl yürütme, düşünme, çıkarsama yapma gibi zihinsel faaliyetlerdir. Bilimsel savlar, bilişsel sonuçların bir örneği olma hizmeti görebilirler. Ancak, bilimsel savlar, zihinsel faaliyetler değildir, bu yüzden onların bilişsel eylemler arasında yer almamaları gerekir. Çekim yasası ya da Pythagoras teoremi şu ya da bu türden zihinsel bir fenomen olmayıp, kendilerinde bu yasaların formüle edildikleri önermelerin anlamlarına karşılık gelirler.

Bilginin bilimi olduğunu söylediğimiz bilgi kuramının kendisi, bilişsel eylemler ya da bilişsel sonuçlarla uğraşır mı? Bu soruyu bilgi kuramı tarihinde aktüel olarak yer almış olan öğreti ya da anlayışları inceleyerek yanıtlayacak olursak, ona hem bilişsel eylemlerin hem de bilişsel sonuçların bilgi kuramına özgü araştırmanın konusunu oluşturmuş oldukları karşılığını vermemiz gerekir.

Bilgi kuramı, bilişsel eylemleri, eşdeyişle birtakım zihinsel fenomenleri konu edinirse, kendi dallarından birinde psikoloji ile tam anlamıyla aynı şeyler üzerinde durur. Psikoloji, gerçekten de zihinsel fenomenlerle dolayısıyla bilişsel eylemlerle uğraşır. Her ne kadar, psikoloji ve bilgi kuramı konuları bakımından birbiriyle bir dereceye kadar tam bir benzerlik sergilese de, söz konusu bu disiplinlerden her biri her şeye karşın aynı konuyu kendi bakış açısıyla ele alır. Psikoloji, bilişsel süreçlerin aktüel olarak oluşumlarıyla ilgilenir; bu süreçleri betimlemeye, sınıflamaya ve onların oluşumlarını yöneten yasaları bulgulamaya çalışır. Bilgi kuramı ise, bundan daha farklı bir şeyle uğraşır.

Bilişsel eylemlere ve sonuçlara, her zaman belli yönlerden değer biçilir. Onlara doğrulukları ya da yanlışlıkları bakımından olduğu gibi haklı kılınmaları açısından da değer biçilir. Demek ki bilişsel süreçlerin, psikolojinin işini ve konusunu oluşturan aktüel oluşumları, kendileriyle bilgiye bir değer biçildiği standartlar, dolayısıyla doğruluk ve yanlışlık, haklı kılınma ya da temelsizlik üzerinde duran bilgi kuramını pek ilgilendirmez. *Doğruluk nedir?* Bu, bilgi kuramının *temel problemlerinden ilki* olup, doğruluğun özünün ne olduğu sorusuna karşılık gelir. Bilgi kuramının *ikinci klasik problemi*, *bilginin kaynakları* problemidir. Bu problemde bilginin, o gerçekliğe ilişkin tümüyle haklı kılınmış bir bilgi olacaksa, neye dayanması gerektiği konusuyla ve böyle bir bilgiye ulaşmak için zorunlu olan yöntemlerle uğraşırız. Bilgi kuramının *üçüncü klasik problemi* ise, *bilginin sınırları* problemidir; bu problem bizden neyin bilginin konusu olabileceği ve özellikle de, bilen öznenin bağımsız olan bir gerçekliğin bilinip bilinemeyeceği sorularının yanıtlanmasını ister. Şimdilik bilgi kuramının üç klasik problemine ilişkin bu genel formülasyonlarla yetinmeli ve hemen bu problemlere getirilmiş olan çözümleri incelemeye geçmeliyiz.

FELSEFEYE GİRİŞ, Kazimierz AJDUKIEWICZ,

(Çeviren: Ahmet CEVİZCİ), 3.Baskı: Say Yay., İst.- 2007 (s.:15-16)